

УДК 378.147.091.33-027.22(045)(47782)

РОЛЬ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Сорочук ІІ.

Луцький педагогічний коледж

У статті здійснено спробу проаналізувати освітній процес в НУШ. Особливу увагу приділено діяльнісному підходу, який найбільш ефективно сприяє розвитку молодшого школяра. Вказано, що діяльнісний підхід передбачає зорієнтованість освітнього процесу безпосередньо на особистість молодшого школяра та потребує урахування його індивідуальних особливостей. Визначено переваги діяльнісного методу навчання над пояснювально-ілюстративним в системі організації освітнього процесу в НУШ.

Ключові слова: діяльнісний підхід, індивідуальний підхід, пояснювально-ілюстративний підхід, нова українська школа, педагог нового покоління, учень, урок.

Постановка проблеми. Система освіти сьогодні зазнає значних змін, що пов'язані із внесенням корективів у цілі, завдання та зміст освітнього процесу. Але зміни в закладах освіти у першу чергу залежать від розвитку спеціалістів, які б могли втілювати в практичну діяльність сучасні освітні технології, найкращі результати педагогічних досліджень у цих умовах. Національна система освіти стала перед необхідністю значного підвищення професійної компетентності вчителів та професійного розвитку і саморозвитку педагога нового покоління.

Сучасний етап реформування напрямків педагогічної освіти зумовлює необхідність пошуку індивідуального підходу до учнів нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд наукової літератури з проблеми свідчить, що педагог нового покоління в умовах нової української школи готовий використовувати індивідуальний підхід до учнів в процесі роботи. Водночас, проблему індивідуалізації саму по собі не можна вважати новою: в педагогічній літературі вона бере початок з часів Я. Коменського, але й досі в шкільній практиці не знайшла наукового обґрунтованого вирішення. Про це свідчать праці класиків педагогіки і психології: А. Дистервега, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, М. Пирогова, К. Ушинського, Дж. Дьюї, Л. Банкова, В. Сухомлинського, Г. Костюка, Ш. Амонашвілі, Ю. Гільбуха, Г. Глейзера та ін.

Слід зауважити, що К. Ушинський зробив внесок у творчу розробку означеного питання. В роботі «Історичний досвід постановки питань навчання» він акцентував увагу на необхідності роботи з учнями різного рівня знань. Дослідник рекомендував варіювати прийоми навчання, розуміти всі тонкощі педагогічного процесу, брати до уваги індивідуальні особливості учнів, що в свою чергу вимагає різноманітних прийомів педагогічного впливу. Вчений зауважував, що «... поділ класу на групи, із якої одна сильніша за іншу, не тільки не шкідливий, але навіть корисний, якщо учитель умів, працюючи з однією групою сам, дати двом іншим корисну самостійну вправу» [11, с. 389].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У зазначених працях не було проаналізовано вимоги до нового покоління учительських кадрів, підготовлених в умовах закладу вищої освіти для нової української школи.

У представленій праці проаналізовано авторське бачення не тільки нової школи, як школи з новим уроком, а й умови створення широкого простору для прояву та реалізації дитячої ініціативи.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні індивідуального підходу в умовах нової української школи як важливої передумови формування педагога нового покоління, визначення умов його становлення.

Виклад основного матеріалу. О. Онопрієнко стверджує, що «місією початкової школи визначено плекання особистості дитини, побудова навчання згідно з її віковими та індивідуальними психофізіологічними особливостями, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, до життя у демократичному й інформаційному суспільстві» [8, с. 246]. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі вчена вважає є «здорову дитину, мотивовану на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють здобувати навчальний досвід із різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України» [8, с. 246]. Ми поділяємо думку сучасних дослідників про те, що «призначення педагога нового покоління – допомогти дітям пройти успішно цей шлях. Саме на це націлює педагога нового покоління новий стандарт» [2].

Отже, розглянемо концепцію нової української школи, як «школу мислення», «школу питань», «школу творчості та креативності» (рис. 1).

Нова школа – школа мислення. Як зауважується у «Пораднику для вчителя НУШ» існують великі відмінності між школами, які територіально, соціально і демографічно працюють у різних умовах, що утруднює реальний доступ учнів до здобуття якісної освіти...» [6]; «...умови навчання дітей, особливо 6-річних першокласників, – наповнення класів, режим навчання, вимоги до приміщення, забезпечення харчуванням, матеріальна база тощо – у переважній більшості закладів освіти не відповідають психофізіологічним особливостям розвитку учнів...» [6]; значно збільшилась кількість дітей, які потребують особливої і тривалого психолого-педагогічного

Рис. 1. Концепція нової української школи

Джерело: розроблено автором за даними [6; 7]

супроводу, логопедичної, соціальної і медичної допомоги, – до цього виклику наша школа підготовлена лише частково» [6]. Отже, ці обставини стали поштовхом для прийняття реформаторських рішень в новій школі – школі мислення.

Нова школа – школа питань та якісної освіти. Якщо учень ні про що не запитує вчителя і у нього навіть не виникає такого бажання, значить, його треба до цього спонукати, а це сприятиме якійсь освіті. Чинники якісної освіти в НУШ демонструє рис. 2.

Як зауважують дослідники сучасних освітніх перетворень традиційний погляд на школу полягає в тому, що вона повинна давати міцні знання. Але в сучасних умовах, коли кількість нової інформації постійно зростає, такий підхід стає обмеженим. Стандарт другого покоління говорить про зміну освітньої парадигми і про новий освітній результат – розвиток особистості. Знання стають засобом, а не метою. Людина з розвиненим мисленням є не рабом знань, а їх володарем. Таким чином, ключове питання нової школи не в тому, який обсяг засвоєних учнем навчальних знань, а те, як знання сформували в учня здатність мислити, вести продуктивну дослідницьку діяльність [назва з екрану].

Нова школа – це школа творчості, креативності. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних для життя. Як зауважує Т. Чернецька «творча діяльність є прак-

тично ціннісною діяльністю дитини, спрямована на певний об'єкт творення і характеризується трьома основними ознаками: суб'єктивною новизною, ціннісним характером процесу і його результатів для особистості, гуманістично спрямованістю зазначеного виду діяльності...» [12, с. 322]. На думку вченої «планування й організація творчої діяльності дітей має здійснюватися відповідно до індивідуальних особливостей учнів, а саме: своєрідності їх відчуттів, сприймань, мислення, пам'яті, уяви, особливостей інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту, характеру. Індивідуальних підхід створює найбільш сприятливі можливості для розвитку творчості дітей» [12, с. 322].

Тепер завдання учителя не тільки навчити дитину читати, рахувати, писати, він повинен прищепити дитині навички розв'язання творчих завдань, вміння аналізувати та інтерпретувати інформацію, тобто навчити дітей бачити і формулювати проблему, аналізувати факт, працювати з різними джерелами.

Нова школа – це школа з новим уроком. Системні зміни в методиці проведення уроків у початковій школі в значній мірі покликані й тим, що сучасний учень вже відноситься до абсолютно нового, за характером відношення до соціуму, типу людини – «людина інформаційна». Як зауважує Ю. Безверха, «учень нової школи значний проміжок часу фактично є «зануреним» у медіасередовище. Все це спричиняє відповідний вплив на характер проведення навчальних занять [1, с. 112]. На думку вченої «медіасередовище, останнім часом, здійснило значний вплив на методику роботи з молодшими школярами та зробило актуальним звернення педагогів до проблем застосування активних та ін-

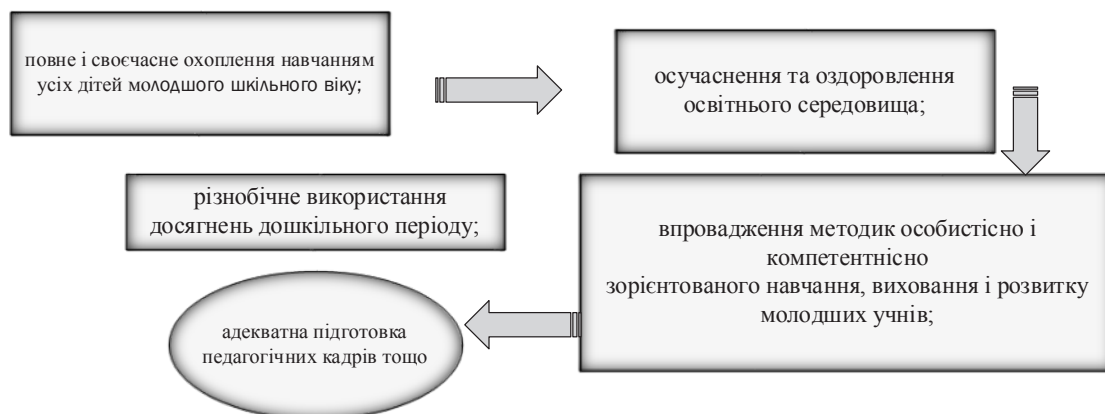

Рис. 2. Чинники що сприяють якійсь освіті в НУШ

Джерело: розроблено автором за даними [8]

Таблиця 1

Порівняльна характеристика пояснювально-ілюстративного і діяльнісного методів навчання в освітньому процесі НУШ

Діяльнісний	Компоненти	Пояснювально-ілюстративний
В процесі проблематизації забезпечується внутрішнє прийняття мети	Мета – передбачуваний результат	Задається вчителем
Опора на внутрішні мотиви	Мотиви – збудники до діяльності	Використовуються зовнішні мотиви
Вибираються вчителем	Засоби – способи здійснення діяльності	Вибирається педагогом
Варіативні, можливість індивідуального вибору	Дії – основний елемент діяльності	Інваріантні, передбачені вчителем
Позитивні внутрішні особистісні зміни	Результат – кінцевий продукт.	Рівень засвоєння знань.

Джерело: розроблено автором за даними [9]

терактивних методів навчання. Саме тому, перед вчителем початкової школи постає завдання вміло управляти процесом входження дитини в інформаційний світ, навчити її грамотно використовувати переваги медіа середовища» [1, с. 112]. Аналогічної думки і О. Зеленська, яка вважає що «...використання ІКТ для інтенсифікації уроків в НУШ підвищує цілеспрямованість навчання; посилює мотивацію діяльності учнів; сприяє формуванню індивідуальності дитини» [3, с. 112].

І нарешті, нова школа має створити *широкий простір для прояву та реалізації дитячої ініціативи*. Цьому сприяє організація позаурочної діяльності для задоволення потреб учнів у змістовному дозвіллі, їх участь у самоврядуванні та суспільно корисній діяльності.

Слід також зауважити, що виховання дітей нового покоління відбувається в будь-який момент їх діяльності. Тому найбільш продуктивним може стати саме діяльнісний підхід з пояснювально-ілюстративними та діяльнісними компонентами освітнього процесу. У табл. 1 подано порівняльну характеристику пояснювально-ілюстративного і діяльнісного методів навчання в структурі організації освітнього процесу в НУШ.

Однак найбільш продуктивним є діяльнісний підхід. І. Павлюк вважає, що «учитель – людина,

з якою волею долі стикається дитина». Ми поділяємо думку дослідниці про те, що «сьогодні його формула роботи: «Бачити – освітню ситуацію, передбачати – майбутнє в дитині, діяти – на заздалегідь спланованих позиціях» [9].

Нам імпонує наукова позиція Т. Мартинюк про те, що при побудові освітнього процесу в НУШ процесу на основі діяльнісного підходу слід дотримуватися відповідних методичних рекомендацій:

- у дітей необхідно розвивати пізнавальний мотив (бажання навчитися і дізнатися), а також конкретну навчальну мету (розуміння того, що саме потрібно освоїти і з'ясувати);

- учні повинні виконувати певні дії, для того, щоб набувати відсутні знання і вміння;

- учнів потрібно націлити на знаходження і засвоєння способів дій, що дозволяють свідомо застосовувати набуті знання;

- у школярів повинно формуватися вміння контролювати дії не тільки після завершення, але також в процесі виконання навчальних завдань» [5, с. 99].

Важливим моментом у процесі навчання в НУШ є індивідуальний підхід, спрямований на розвиток творчих здібностей дитини. Зрозуміло, що організовуючи будь-яку діяльність, переду-

під час пояснення нового матеріалу педагог зважає на учнів, для яких він може бути незрозумілим

під час самостійної роботи частіше підходить до відстаючих учнів, допомагає і підбадьорює їх;

індивідуалізує домашнє завдання; частіше здійснює вибіркoву перевірку зошитів учнів, яким важче дається навчання.

Рис. 3. Способи індивідуалізації навчання дітей молодшого шкільного віку в НУШ

Джерело: розроблено автором за даними [10]

сім вона має викликати в учнів певну зацікавленість. Цікавість є початковою стадією пізнавальної спрямованості дитини. На цьому етапі вона безпосередньо пов'язана не із змістом діяльності, а з емоційною реакцією на новизну ситуації, подразників, з якими стикається учень у процесі активної взаємодії з предметами і явищами навколишньої дійсності [6]. На наш погляд, проблему врахування індивідуальних особливостей дітей краще допомагає розв'язати внутрішня диференціація, за якої учні в межах класу поділяються вчителем на окремі групи за рівнем їхньої шкільної зрілості, здібностей, інтересів. Визначенню рівнів розподілу учнів за різними показниками розвитку, відбору змісту освіти згідно цього розподілу присвячені роботи О. Бугайова, Р. Вондровської, В. Монахова, С. Логачевської, І. Чередова, М. Шахмаєва.

Ця форма роботи на уроці дає змогу враховувати темпи роботи кожного учня, його підготовленість, створює можливості для диференціації завдань, контролю й оцінювання результатів, забезпечуючи відносну самостійність. Але потребує значних затрат часу і зусиль учителя.

Вищезгадані дослідники вважають, що існують різні способи індивідуалізації навчання дітей молодшого шкільного віку, які подано на рис. 3.

Таким чином, діяльнісний підхід зумовлює спрямованість освітнього процесу, як вважає С. Капіруліна на «плідний розвиток особистості

кожного школяра, розкриття його здібностей, побудови індивідуальної освітньої траєкторії учня на основі виявлення і врахування його індивідуальних особливостей, нахилів і навчальних можливостей. Діяльнісний підхід орієнтує організацію освітнього процесу на забезпечення активної, особистісно значущої, усвідомленої освітньої діяльності учня, зміст якої полягає не стільки в засвоєнні певних знань, скільки у формуванні себе як особистості [4, с. 80].

Висновки і пропозиції. Зусилля всіх освітян сьогодні спрямоване на вдосконалення педагога нового покоління та підвищення престижу професії вчителя. Педагог, який готовий до впровадження нового завжди прагне постійно вдосконалюватися, діяти та працює над власним професійним розвитком. Сутність діяльнісного підходу полягає у зміщенні акценту з процесу формування системи знань, умінь, навичок кожного учня на розвиток кожним учнем власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їх авторську апробацію, адаптацію до особливостей мислення, ціннісних орієнтацій особистості, інтегрування внутрішніх і зовнішніх компонентів поведінки, акцентуючи увагу на предметно-дієвому компоненті, який, на відміну від традиційного, знаннєвого, передбачає не лише засвоєння окремих знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою їх застосування для розв'язання актуальних завдань сьогодення.

Список літератури:

1. Безверха Ю.В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчання фізичної географії України в основній школі / Ю.В. Безверха // Вісник Черкаського ун-ту: серія педагогічні науки. – Черкаси: Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького, 2012. – № 234. – С. 3-6.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>.
3. Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах [Електронний ресурс] / О. Зеленська // Початкова школа. – 2013. – № 9. – С. 47-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2013_9_18/.
4. Капіруліна С.Л. Мотиваційно-ціннісне ставлення вчителя географії та основ економіки до підвищення рівня особистої педагогічної та методичної професійної культури. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 16. – Кам'янець Подільський: Аксіома, 2012. – С. 440-450.
5. Мартинюк Т.С. Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8-9 класів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Мартинюк Тетяна Сергіївна. – Київ, 2016. – 222 с.
6. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
7. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
8. Онопрієнко О.В. Нова українська школа: актуальні тенденції модернізації початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / О.В. Онопрієнко // Проблеми сучасного підручника. – 2017. – Вип. 19. – С. 244-252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2017_19_29.
9. Павлюк І.В. Школа в умовах нового стандарту освіти (роздуми про важливе)» [Електронний ресурс] / Інна Василівна Павлюк. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/administration/47324/.
10. Реалізація принципу індивідуального підходу в навчально-виховному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ua.textreferat.com/referat-12204-1.html>.
11. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. У 2-х т. – Т. 2. – К.: Радянська школа, 1983. – С. 389-449.
12. Чернецька Т. Творчість молодших школярів у контексті формування складових дослідницької позиції (на основі аналізу педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського) [Електронний ресурс] / Т. Чернецька // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 123(1). – С. 319-323.

Сорочук И.И.

Луцкий педагогический колледж

РОЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ СТАНОВЛЕНИЯ ПЕДАГОГА НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ

Аннотация

В статье предпринята попытка проанализировать образовательный процесс в НУШ. Особое внимание уделено деятельностному подходу, который наиболее эффективно способствует развитию младшего школьника. Указано, что деятельностный подход предполагает ориентированность образовательного процесса непосредственно на личность младшего школьника и требует учета его индивидуальных особенностей. Определены преимущества деятельностного метода обучения над объяснительно-иллюстративным в системе организации образовательного процесса в НУШ.

Ключевые слова: деятельностный подход, индивидуальный подход, объяснительно-иллюстративный подход, новая украинская школа, педагог нового поколения, ученик, урок.

Sorochuk I.I.

Lutsk Pedagogical College

THE ROLE OF THE ACTIVITY APPROACH IN THE PROCESS OF FORMATION OF NEW GENERATION TEACHER

Summary

The article attempts to analyze the educational process in New Ukrainian School. Particular attention is paid to the activity approach, that the most effectively promotes the development of a junior pupil. It is indicated that the activity approach involves the orientation of the educational process directly on the personality of the junior pupil and requires to take into account his individual characteristics. The advantages of the activity method of teaching over the explanatory and illustrative method in the system of organization the educational process in New Ukrainian School are determined.

Keywords: the activity approach, the individual approach, the explanatory-illustrative approach, New Ukrainian School, a teacher of a new generation, a student, a lesson.